

Y. Zhiyenbayev¹, İ. Baktiyaruly²

¹PhD (e-mail: yerlan.zhiyenbayev@ayu.edu.kz)

²Yüksek lisans öğrencisi (e-mail: islam_mu@mail.ru)

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Türkistan, Kazakistan

Nemat Kelimbetov'un Ümit Romanında İnsan

Özet

Edebiyat tarihi alanıyla ilgili çalışmalarıyla birlikte “Ümit”, “Oğluma Mektup”, “Yaşlılar” ve “Haset” adlı romanların yazarı Nemat Kelimbetov’un Ümit romanının olay örgüsü yazarın kendi yaşamından alınmıştır. Romanda şahıs kadrosunun özellikleri olarak merhamet, adalet, yardımseverlik, insaf ve sabır gibi insani vasıfların önemi vurgulanır. Kişi kavramı, edebi eserlerin merkezinde yer alan ve üzerinde en çok durulan unsurdur. Ümit romanında yer alan kişi unsurlarının psikolojik ve sosyolojik yönlerinin ortak ve farklı yönleri vardır. Bu bağlamda yazarın kişi anlayışını incelerken yaşam-kişi ilişkilerinin eserde nasıl ele alındığı, yaşanan psikolojik olaylar ve bunların bireyler üzerindeki etkilerini göstermeye çalıştık. Çalışmamızın bir diğer odak noktası da toplumdaki aile sevgisi, engelli insanın durumu ve merhamet meselesidir. Bu doğrultuda romanda yer alan insan kavramının hangi açılardan değerlendirdiği, toplumun hangi sorunları üzerinde yoğunlaştığı, olay örgüsündeki aile bireyleri, akraba, arkadaş, meslektaş ve sağlık görevlilerinin karakter bakımından özellikleri gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Edebi eserin tahlili, Kazak edebiyatında psikolojik roman, ideal insan, toplumsal meseleler

Y. Zhiyenbayev¹, İ. Baktiyaruly²

¹PhD (e-mail: yerlan.zhiyenbayev@ayu.edu.kz)

²master student (e-mail: islam_mu@mail.ru)

Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan

The Characters in Novel Hope by Nemat Kelimbetov

Abstract

The plot of Umit roman, Im a son of Nemat, “Olds” and “Haset”, the novel of the novels of ”Umit roman,“ Haset”, were taken from the author's own life. In the novel, the importance of human qualities such as compassion, justice, benevolence, human and patience are emphasized. The concept of person is the most emphasized element in the center of literary works. The psychological and sociological aspects of the elements of the hope are common and different. In this context, while examining the person's understanding of the person, we tried to show how the life-person relations are dealt with in the work, the psychological events that are taking place and their effects on individuals. Another focus of our study is the love of family in the society, the situation of disabled people and the issue of compassion. In this respect, the characteristics of the concept of human being in the novel, the problems of the society, the characteristics of the family members, relatives, friends, colleagues and health officials in the plot are shown.

Keywords: Literary work analysis, psychological novel in Kazakh literature, ideal man, social problems

Giriş

Nemat Kelimbetov'un edebiyat tarihi alanıyla ilgili çalışmalarının yanı sıra "Ümit", "Oğluma Mektup", "Yaşlılar" ve "Haset" adlı romanları vardır. Bu çalışmamızda Ümit romanında yer alan şahıs kadrosunun özellikleri ele alınmıştır. Merhamet, adalet, yardımseverlik, insaf ve sabır gibi insani vasıfların önemi vurgulanan Ümit romanının olay örgüsü yazarın kendi yaşamından alınmıştır.

Bu roman, Almatı'da Muhtar Avezov tiyatrosunda sahnelendiği sırada da seyircilerin takdirine mazhar olmuştur [1, s. 5].

Roman kurgusunun önemli bir parçasını kişiler oluşturur. Bunlar romanda ya etken ya da edilgen konumdadırlar. Yani ya özne ya da nesnelere [2, s. 142].

Bu bağlamda Nemat Kelimbetov'un "Ümit" romanındaki şahıs kadrosunu, aşağıdaki gibi gruplandırabiliriz:

I. Ana kahramanlar (Ercan, Gevher)

II. Yardımcı kahramanlar

a) Tipler (Muhit, Kayrat, Yelena Andreyevna, Akılbek, Ravşan, Meyirgül)

b) Figüratif Karakterler (Karatay, Kaysar, Bekir, Bekirin karısı, Meyman Kojekov, Nurlubek, Alma, Destan, Vasiliy Jukov, Rahimbek Darhanbayev, Arman, Lezzet, Murat)

c) Romanda adları geçen yazarlar (İlim Adamları ve Şairler: Akan Seri, Filozof Falles, Heinrich Schliemann, Mukagali Makatayev, Lev Tolstoy, Alfons Daudet, Victor Hugo, Ethel Voynich, Şair Esimjanov, Berlioz, Lesya Hanım, Ethel Mumford, Muhtar Avezov, Puşkin, Abay, Çehov, Beyimbet Maylin, Nietzsche)

Yapı bakımından ele alındığında bu psikolojik romanın büyük iki bölümden oluştuğunu görmek mümkündür.

İlk bölüm, yazarın hastanede, evde, geçmişte yaşadığı olaylardan oluşmaktadır. Bu bölümde sağlık durumu gittikçe fenalaşan Ercan'ın yanında bulunan eşi Gevher'in kocasına olan sadıklığı ve yardımı anlatılır.

İkinci bölümde ise, Ercan'ın hastanedeki oda arkadaşı Akılbek'in zor durumu söz konusu olur. Akılbek'e merhametsizlik gösteren eşi Ravşan'ın olumsuz tavırları anlatılır. Bundan sonraki olay örgüsünde Akılbek ile Nöroşirurji bölümünde çalışan başhemşire Meyirgül'ün arasındaki eski âşık duygularının canlanması betimlenir.

Aktaş'ın ifade ettiği gibi [3], olay örgüsünü anlayabilmek için olayın ne olduğu sorusuna net cevap vermek gerekir. Olay, herhangi bir sebepten

dolayı bir arada bulunmak zorunda olan en az iki kişinin veya onlar yerine geçen iki unsurun bireysel farklılıklarından dolayı çatışması veya karşı karşıya gelmesi sonucu ortaya çıkar. her olayın ortaya çıkması için kişilere, mekâna ve zamana ihtiyaç vardır. Ümit romanındaki şahıs kadrosunun özelliklerini değerlendirirken temasına göre, “Yatalak Hastanın Mücadelesi”, “İdeal Kadın ya da Hayat Arkadaşı”, “Mutlu Aile Tablosu ya da Sevgi Yuvası”, “Şifa Kaynağı ya da Hayata Dönme Süreci”, “Vaka İçindeki Vaka”, “Sağlığın Değeri ya da Yaşam Kaynağı”, “Huzurun Düşmanları ya da Fitneci Tipler” adlı yedi farklı alt başlığa bölerek incelemeyi isabetli bulduk.

1. Yatalak Hastanın Mücadelesi

Eserin yapısı birçok kahramanlardan oluşmaktadır. Eserde olay örgüsünde yer alan kahramanların karakteri, bakış açıları, hayattaki rolü, karısına veya kocasına olan davranışları ayrıntılı şekilde betimlenmiştir. Hâkim anlatıcı, kişilerin özelliklerini tasvir ederken toplumsal ve kültürel olaylara da değinir. Bununla birlikte şehrli ve köylü insanların yaşamı sergilenmektedir.

Roman’ın şahıs kadrosunu oluşturan ana kahramanların özellikleri şöyle gösterilebilir, Ercan, bu romanın ana kahramandır. Aslında bu şahıs yazarın yani hâkim anlatıcının kendisidir. Ercan’ın hayattaki gerçek ismi ise, ünlü Kazak yazarı Nemat Kelimbetov’tur. Kazak edebiyatının psikolojik romanı olarak bilinen bu eserde, hâkim anlatıcının hastanede yaşadığı acı olayları kaleme alınmıştır. Roman her okuru etkiler ve duygulandırır.

Romanın olay örgüsü Ercan’ın etrafında gelişir. Ercan mühendislik okulunu bitirip, inşaat mühendisi olarak çalışmayı başlar. Bu yıllarda Gevher adlı bir kızla tanışır ve onunla evlenir. Yıllar geçe iki çocuğun babası olur. Çocukları daha küçükken zalim hastalık bunu bulur. Hastaneye karısıyla birlikte gider. Profesör muayene ederek omuriliğinde ur oluştuğunu söyler. Buna ependimoma diye teşhis koyarlar. Profesör ameliyat yapılması gerektiğini söyler ve bu ameliyatın zor geçeceğini, hatta sakat kalma ihtimalinin olduğunu da söyler. Çünkü ur bacak fonksiyonlarını idare eden sınırlara baskı yapmış durumdaydı. Profesör ameliyatın yakın zamanlarda yapılması gerektiğini söyler. Aksi halde ölüm tehlikesinin olabileceğinden bahseder. Ancak bu ameliyatın başarılı sonuç vereceği de kesin değildi. Bunları duyan Ercan derin hayallere dalar ve artık profesörün konuştuğunu duymuyordu. Bu zor ve sıkıntılı günlerde karısı Gevher, Ercan’a destek olur. Çünkü Ercan’ın hayatta kalmasını çok ister ve ameliyat olmasına ikna eder.

Ameliyat yapılırca Ercan'ın kolları ve bacakları tutmuyordu. Profesör Ercan'a kollarının tutması için zamana ihtiyacı olduğunu söyleyerek teselli etmeye çalışır. Bacakların sakat kalma ihtimalinin olduğunu da bildirir. Ancak durumun iyi olmadığını Ercan'ın eşi Gevher'e söyleyen doktor, yürüme şansının az olduğunu anlatır. Bu konuşmasında Profesör, Gevher'e "Ercan'ın hayatta kalması bile bizim için sürprizdir" diyerek sözünü bitirir. Bu durum karşısında yılmayan Gevher ise, "her şeye rağmen kocama destek olacağım" diyerek ümidini yitirmez.

Beklenmedik yerden Ercan yatalak kalmıştı. Bacakları, kolları hareket etmiyordu. Tek ümit doktorların elinde görülüyordu. Yapılacak ameliyatın sonucuna göre Ercan'ın hayatı olumlu ya da olumsuz şekilde değişecekti. Dolayısıyla şimdiki Ercan eski Ercan'dan daha farklıydı. Çünkü şimdiki Ercan

artık çok şeyi anlamış, insanları iyi tanıyabiliyor ve gözü açılmış gibiydi. Ercan sağlıklıyken işe gidip geliyordu, ailesiyle pek ilgilenmiyordu. Evet, bu yaptıklarına çok pişman olsa da artık çare yoktu. Eğer bir daha ayağa kalkma şansı verilirse, herşeyi değiştireceğine söz vermişti. Çünkü ailesiyle ilgilenmediğinin çok büyük hata olduğunu şimdi anlamıştı. Böylece ailesine zaman ayırmanın bir mutluluk olduğunu sağlıklıyken anlamadığına çok pişman olur.

Aradan yıllar geçer. Ercan artık koltukta oturabiliyor ve ellerini hareket edebiliyordu. Yemeğini de kendisi yiyebiliyordu. Hatta düşüncelerini kâğıda dökme amacıyla kitap yazmaya başlamıştı.

Ana kahraman olarak Ercan, romandaki iyi, sabırlı ve dayanıklı tiplerden birisidir.

2. İdeal Kadın ya da Hayat Arkadaşı

Romanın ana kahramanı Ercan'a göre, evlilik hayatında büyük rolü kadın üstlenir. Bu bağlamda romanda ideal kadın tipi olarak Gevher gösterilir. Yanında eşi Gevher olmasaydı, Ercan için bu hayatın hiçbir anlamı olmazdı. Ercan en sıkıntılı anlarında sadece karısı ve çocukları için hayata tutunduğunu anlatır. Ercan ümidini kaybetmeden ağır hastalıkla sonuna kadar mücadele eder ve sonunda kazanır. Bu mücadelede galip gelmeyi sadece hayallerinde canlandıran Ercan'ın iyi şeyler düşünmesine ve bu kadar hayaller kurmasına sebep olan karısı Gevher'dir. Çünkü Gevher, Ercan'ın sakat kalmasına rağmen onun hayatta kalmasını çok ister. Gevher olay örgüsünün her anında Ercan'a olan sevgisini yitirmez ve Ercan'a cesaret vererek yanında bulunur.

Gevher, Ercan'ın eşidir. Hayattaki gerçek ismi ise, Kuvaniş'tır. Romanda ismi en çok geçen kahramandır. Çünkü yazar bu eserinde Gevher'i yücelterek ideal kadın tipini göstermeye çalışmıştır. Olayın her motifinde Gevher, iyi insan ve güzel huylu birisi olarak ifade edilmiştir. Gevher yatalak kocasına daima destek olur. Çünkü hastaya bakıcılık yapacak kimse yoktu ve çocukları daha küçüktü. Bunun yanı sıra Gevher aileyi beslemek için çalışıyor ve para kazanıyordu. Ev işlerini hallediyor, çocuklara bakıyor ve hasta kocasıyla ilgileniyordu. Hâkim anlatıcı, Gevher'in portresini çizerken adeta destan kahramanını anlatır gibi betimler. Zira Gevher bütün sıkıntılara rağmen her şeye zamanında yetişir. Bu esnada ana kahraman Ercan'ın şu sözleri önemlidir: “insanların hayatta kalmasının en son adımı, psikolojik destektir”. Gevher, Ercan'a psikolojik destek gösterebilir. Ercan bu yüzden hayatta kalır. Aslında Profesör, tüm gerçekleri, yani Ercan'ın hayatta kalabilme şansının pek olmadığını, hayatta kalsa da hiçbir zaman ellerinin tutmayacağını ve yürüyemeyeceğini Gevher'e söylemişti. Gevher tüm duyduklarına rağmen umudunu kaybetmez. Gevher'in bu hareketleri onun iyi niyetli olduğunun göstergesidir.

Mutlu Aile Tablosu ya da Sevgi Yuvası

Muhit ve Kayrat, romandaki başkahramanlar Ercan ve Gevher'in oğullarıdır. Babası yatalak kaldığında annesine hep yardımda bulunan büyük oğlu Muhit'tir. Kayrat ise, daha küçük çocuktur. Romanda Muhit ve Kayrat sadece iyi taraflarıyla tanınmıştır. Bu yüzden iyi karakter olarak değerlendirilir. Romanda başkahramanın küçük oğlu olarak betimlenen Kayrat (Kelimbetov), günümüzde Uluslararası “Astana” fonunun müdürü olarak çalışmaktadır.

3. Şifa Kaynağı ya da Hayata Dönme Süreci

Yelena Andreyevna, Tıp profesörüdür. Uzun yıllar boyu hastanede çalışan sağlık görevlisidir. Bilgili, kendi işinin uzmanı olan yüksek seviyedeki doktordur. Yüzlerce hatta binlerce insanın hayatta kalmasına yardımcı olmuştur. Profesör, Noroşirürji uzmanıdır. Durumları çok zor olan hastalara ameliyat yapar. Hasta insanlara hiç acımadan tüm gerçekleri yüzlerine söyler, hiçbir şeyi saklamaz ve korkmaz. Yelena Andreyevna'nın başka doktorlara benzemeyen duruşu vardır. Ercan'ın hayatta kalması için Yelena Andreyevna büyük katkıda bulunur. Çünkü Ercan'ın ameliyatı tam zamanında yapılmıştır. Eğer gecikmiş olsaydı belki Ercan hayatta kalmayabilirdi. Bütün bunlar profesörün tecrübesinin sayesinde gerçekleşir. Romanda Yelena Andreyevna örnek bir tip olarak gösterilmiştir.

Y. Zhiyenbayev, İ. Baktiyaruly. Nemat Kelimbetov'un Ümit Romanında İnsan.

Bir hastanın derdine derman bulmasında tıbbi desteğin yanı sıra psikolojik ortam da önemlidir. Bu bağlamda romanda arkadaşlık ve yardımseverliğin önemi zaman, mekân ve kişi unsurlarının aracılığıyla betimlendiğini görmek mümkündür. Romandaki olay örgüsüne göre, Ercan ile Nurlıbek aynı okulda okumuş arkadaşlardır. Ercan yatalak kaldığında Nurlıbek ile onun eşi Alma evlerine ziyarete gelerek destekte bulunurlar. Bu tasvirlerin aracılığıyla hâkim anlatıcı gerçek dostun portresini çizer. Nurlıbek, arkadaşının yanında bulunarak hayata tutunmasına teşvik eder. Ercan'ın doğum gününde daktilo hediye eder. Hastalığından dolayı Ercan'ın kendisi daktilo yazamazsa da, eşi Gevher'in yardımıyla düşüncelerini kâğıda dökme şansı yakalar. Romanda Nurlıbek ile Alma dost canlı karakter olarak tasvir edilir.

Hâkim anlatıcı bu ifadelerde dost kavramının önemini vurgulamak ister. Dolayısıyla olay örgüsünde arkadaş, meslektaş ve dostlardan oluşan kişi kadrosunu diğer kişi unsurlarına nazaran fazla kullandığı görülmektedir.

Bu bağlamda hasta yatağında yatan Ercan'ın evine ziyarete gelen misafirden biri Destan'dır. Aslında Destan'ı onun eve getiren Nurlıbek'tir. Tercüman olarak çalışan Destan, Ercan'a iş teklifinde bulunur. Böyle bir iş teklifini beklemeyen Ercan için bu görüşme büyük bir sürpriz olur. Romanda iyi karakter olarak betimlenen Destan, engelli bir insanın çalışmasına olanak sağlar. Bu tasvirler de toplumsal meseleleri işaret etmekte olduğu ortadadır.

Meslektaşlarının da insan hayatında önemli yeri olduğu gerçektir. Hâkim anlatıcı, meslektaşları olarak Vasiliy Jukov ile Rahimbek Darhanbayev isimli şahısların üzerinde durur. Bu ikisi de Ercan'ın meslek arkadaşlarıdır. Rus milletinden olan Vasiliy Jukov dürüst bir insan olarak tasvir edilir. Örneğin, Ercan hastanedeyken doktor onun limona ihtiyacı olduğunu söylemesi üzerine Gevher limon arayıp bulamaz. Zira o günün şartlarında mevsimlik yetiştiğinden dolayı limonu dükkânlarda bulmak kolay değildi. Bu durumu öğrenen Vasiliy, hemen atlayarak limon bulup getirir.

Ercan'ın Rahimbek adlı arkadaşı şarkıcıdır. Yataktan kalkamayan Ercan'ın evine sık sık ziyarete gelip şarkılar söyler. Neşelenmesini sağlar. Zira Ercan neşelenince kötü düşüncelerden kurtulup gönlü rahatları. Zaten arkadaşları da onu mutlu etmek için geliyorlardı. Romanda tasvir edilen bu şahıslar gerçek arkadaşlığın simgesi olarak sunulmuştur.

4. Vaka İçindeki Vaka

Bütün bu isimler romanın ikinci bölümünün kahramanlarıdır. Bu bölümde olay örgüsü genişler ve okuru etkiler. Zira romanın ikinci

bölümünde başkahramanla derdi aynı olan diğer hastaların yaşamı söz konusu olur.

Bu bağlamda olay örgüsünün özetinin sunulmasının isabetli olduğunu düşünüyoruz. Akılbek ağabey hastanede Ercanla aynı odada yatar. Odadaki en yaşlısı Akılbek'tir. Herkes ona saygı gösterir. Akılbek iyi kalpli, zeki bir insandır, doktora tezini başarıyla savunup üniversitede öğretmen olarak çalışmış bir akademisyendir. Şimdi ise, durumu çok zordur. Çünkü bacaklarını kaybetmiştir. Akılbek hayatta birçok şeyi başarmış ama hayatında yaptığı yalnız ve büyük hatası sevgilisiyle değil başka bir kızla evlenmesiydi. Akılbek'in karısının ismi Ravşan'dır. Ravşan görünüş olarak çok güzel kızdır.

Herkes ilk bakışta onu güzel kabul eder. Üniversitede okurken Akılbek'e kendisini sadece iyi taraflarıyla tanıtır. Ne yazık ki, Akılbek Ravşan'la evlendikten sonra onun gerçek yüzünü öğrenir. Romanda Ravşan bencil ve taş kalpli bir insan olarak tasvir edilir. Köyündeki insanları hatta kendi annesini bile umursamayan bir kadındır. Onların Arman, Lezzet ve Murat isimli üç çocuğu vardır. Ravşan, kendi çocuklarına bile doğru düzgün bakmaz. Onları hep köyüne gönderir, kendisi ise hep şahsi işleriyle meşguldür. Çocukları köydeki akrabalarının evinde anne babasız büyümektedir. Kocasını Akılbek sakat kalınca Ravşan kocasından nefret etmeye başlar. Romanda betimlenen bu sahneler psikolojik bakımdan toplumda yaşanabilen sorunları aksettirir. Akılbek hastanede çile çekerken eşi ziyarete gelmez. Zira kocasını Akılbek'in bu durumuna dayanamayan Ravşan ondan vazgeçerek boşanmak istiyordu. Romanın bu bölümünde hastanede çalışan başhemşire Meyirgül'ün hastalara merhametli yaklaşımları dikkate değerdir. Meyirgül Abla, çok tecrübeli ve iyi kalpli bir insandır. Hastaların hepsine gülerken bakar ve kendi işini iyi beceren birisidir. Meyirgül Abla ile Akılbek Ağabey yaşlılardır. Meyirgül Abla, evlenmemiş bir şahıstır. Bu bölümde psikolojik sahneler daha da artarak olay örgüsünde zaman atlama yapılarak Meyirgül Abla'nın üniversitede okurken Akılbek'e âşık olduğu anlatılır. Akılbek Ağabey, Meyirgül Ablayla hastanede baş başa uzak konuşurlar. Yıllarca birbirini sevmesine rağmen buluşamayan kalpler böylece bir araya gelmişti. Bölümün sonunda merhametsiz eşinden boşanan Akılbek Ağabey, gerçek aşkı Meyirgül Ablayla evlenir. Hastalığı nedeniyle sakat kalan Akılbek, hastaneden taburcu olduktan sonra Meyirgül Abla'nın evine taşınır. Meyirgül Abla, Akılbek'in çocuklarına da kapısını açar. Çocuklarını köyden getirip birlikte mutlu yaşarlar.

Kaysar Ercan'la hastanede aynı odada yatan genç bir insandır.

Kaysar, bir trafik kazası sonucunda hastaneye düşmüştür. Ötübüs şoförü olan Kaysar, yol üzerindeki köprüden geçerken önünden aniden koşarak çıkan 5-6 tane çocuğu görünce, kendi hayatını tehlikeye atarak arabasıyla köprüden düşer. Kemikleri paramparça olmuş ve omuriliği büyük zarar görmüştü. Doktorlar onun ayağa kalkamayacağını söylerler. Ne yazık ki bu olay Kaysar'ın düğününe bir hafta kala yaşanmıştı. Gerçekten üzücü bir olaydır. Ancak romanda Kaysar'ın evlenmek istediği kızla ilgili bilgi verilmemiştir. Başkahraman Ercan, bu çocuğu kendisiyle karşılaştırır. “Kaysar daha gençken kahramanlık yapabilmiş bir şahıstır. Ancak ben bu zamana kadar ne yapabildim ki?” diye derin düşünür. Bu mısralar okurun ilgisini çekmekle birlikte merhamet ve cesaret duygusunu da uyandırır.

5. Sağlıkın Değeri ya da Yaşam Kaynağı

Ercan ameliyattan önce hastanede yatarken geçmişi hatırlar. Zaman atlama tekniğiyle anlatılan bu birimde başkahramanın geçmiş günleri göz önünden geçmişti. Özellikle Gevher'i düşünür. Ercan evlenmeden önce Gevher'i mutlu edeceğine söz vermişti. Düğünden sonra balayına çıkacağız demişti. Ancak aniden acil işi çıktığından dolayı gidememişlerdi. Tatilde köye gideceğiz demişti. Ancak bazı sebeplerden dolayı oraya da gidememişlerdi. Altın küpe hediye edeceğim demişti. Ne yazık ki, parası yetmediğinden onu da satın alamamıştı. Bir taraftan hastalığıyla uğraşan Ercan, eşine karşı sorumsuz davrandıklarına çok pişman olur. Bu yüzden Gevher'in yüzüne bakmaya bile çekiniyordu. Gevher ise, Ercan'a karşı öfkesi yoktu. Ercan Gevher'in böyle güzel davranışlarından dolayı kendisini mutlu hisseder. Ancak bu vaziyeti hatırlarken kendisini suçlu hissediyordu. Bu esnada Ercan, Karatay amcasını da hatırlar. Kendisini amcasıyla karşılaştırır. Karatay amcası savaşta iki bacağını kaybettiğinden engelli arabasını kullanırdı. Buna rağmen Karatay karısının doğum günlerini kutlarken kendi elleriyle dağdan çiçek toplayıp hediye ederdi. Ercan amcasının davranışlarını hatırlayıp, sevgili eşini mutlu edecek bir şey yapamadığını düşünür. Böylece geçmiş günlerine derin dalan Ercan, tekrar ayağa kalkma şansı olursa sevgili eşine ve ailesine bol bol zaman ayıracağına kendisine söz verir. Bu birimde Ercan, amcası Karatay'ın yaşamını kendi yaşamıyla karşılaştırır.

6. Huzurun Düşmanları ya da Fitneci Tipler

Bekir, Ercan'ın akrabasıdır. Ercan'ı pek sevmez. Birkaç defa Gevher'e gelerek, Ercanla boşanmasını önermiş. “Bu Ercan artık yatalak kalacaktır. Sen daha gençsin, hayatını yaşa” diyerek Gevher'in düşüncesini

bozmak ister. Hayatın sadece iyi insanlardan oluşmadığını vurgulamak isteyen hâkim anlatıcı, Bekir örneğiyle fitneci tipleri de edebiyata has bir şekilde betimler.

Değerlendirme ve Sonuç

Okuyucunun zaman zaman kendisiyle, zaman zaman eseri yazan kişiyle, zaman zaman da yaşadığı çevre ve sürede karşılaştığı kişilerle özdeşleştirdiği yaratılmış ve biçimlendirilmiş karakterler, anlatma esasına bağlı eserlerde bulunması gereken temel unsurlardan biridir. Olayların, duygu ve düşüncelerin okuyucuya aktarılmasını sağlayan, kurgulanan metni ete kemiğe büründürerek canlandıran da yine bu olay örgüsünde yer alan kişilerdir.

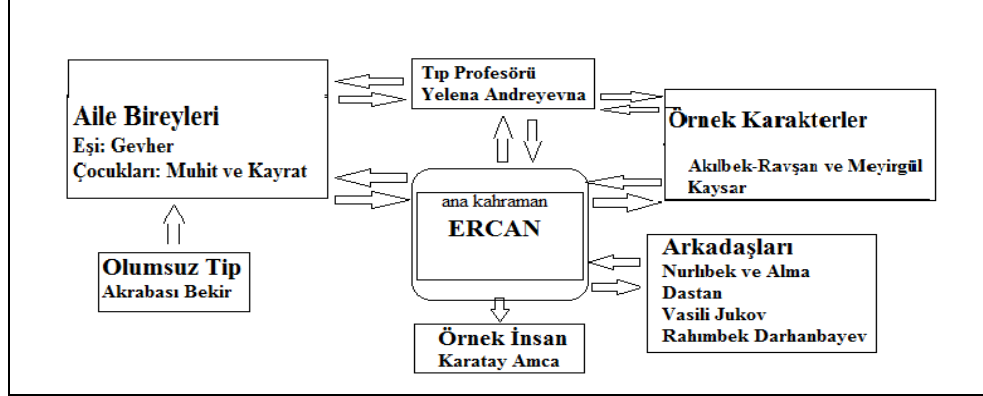
Roman, topluma yönelik bir türdür. Romanın gayesi toplumdur ve özelinde bireye hitap eder [4, s. 86]. Aktulumun dediği gibi [5, s. 253], Bilginin alabildiğine yoğun olarak aktığı günümüz koşullarında nasıl ki kendi toplumsal gerçekliğimiz, ayrışık kültürel unsurların kendi kültürel unsurlarımıza karışmasıyla çoksesli bir özelliğe bürünmüşse yazınsal ürünler de ister istemez söz konusu kültürel akışa bağlı olarak başka metinlerden olduğu kadar dış gerçeklikten beslenmişlerdir. Bu bağlamda Ümit romanının realism ve toplumcu gerçekçilik açısından önemi büyüktür.

Nemat Kelimbetov'un eserlerinde toplumcu gerçekçi sanat görüşünün ve kendi hayat görüşünün sonucu olarak kendi hatıralarıyla birlikte çevresinde yaşayan insanların yaşamı kaleme alınır. Psikolojik eser olarak bilinen Ümit romanında da ümidini yitirmeyen hasta bir adamın yaşam mücadelesi, karşılaştığı zorluklar ve etrafındaki kişilerin olumlu-olumsuz etkileri sanata has bir şekilde ele alınır. Bütün bunlar hâkim anlatıcının kendi yaşamından alınan bir kesit olduğu da bellidir. Romanda anlatıcı ideal insan tipini göstermekle birlikte toplumdaki bazı olaylara da değinir. Aile sevgisi, sadık eş, hastanın acısı, doktorların görevi, insanlar arasındaki ilişkiler, merhamet duygusu, yardımseverlik, kahramanlık, fitnecilik, okuma ve yazma alışkanlığı vb. gibi meseleleri örneklerle tasvir eder. Bu bakımdan Ümit romanında daha ziyade iyi insan tipinin betimlendiğini görmek mümkündür. Romanda kötü insan tipi olarak tasvir edilen akrabası Bekir'in olumsuz hareketleri ve hastanedeki komşusu Akılbek'in ilk eşi Ravşan'ın hoş olmayan tavırları hâkim anlatıcıyı derinden üzmektedir. Buna rağmen çevresindeki merhametli insanların desteğiyle yaşam mücadelesinde kazanır. Olay örgüsünde olumsuz tiplerin hâkim anlatıcıyla doğrudan ilişki kurmadığını görmek mümkündür (Tablo 1). Eserde ele alınan olumlu karakterler hem kendi arasında hem de ana kahramanlarla ilişki kurmaktadır (Tablo 1). Ana kahraman kendi yaşamını

Y. Zhiyenbayev, İ. Baktiyaruly. Nemat Kelimbetov'un Ümit Romanında İnsan.

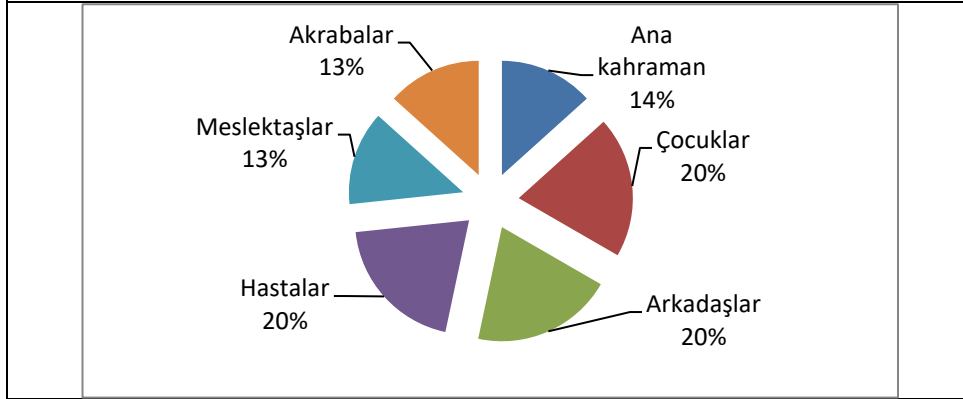
Akılbek ile Kaysar'ın kaderiyle karşılaştırır. Bu doğrultuda mevcut durumuna şükür eder ve hayat arkadaşı olan sevgili eşi Gevher'e olan minnettarlığını dile getirir. Bu bağlamda Karatay adlı amcasının kaderini ve onun eşine olan sevgisini hatırlar.

Tablo 1. Ümit Romanında Yer Alan Şahıs Kadrosunun Arasındaki İlişkiler

Ümit romanının olay örgüsü ana kahraman Ercan ile onun eşi Gevher'in etrafında geliştiğini yukarıda belirtmiştik. Romanda yer alan diğer kişi unsurlarının yüzdesine bakıldığında (Tablo 2) hastalar, arkadaşlar, çocuklar, meslektaşlar, akrabaların eşit düzeyde kullanıldığı söylenebilir. Erkeklerle nazaran kadınların ismi daha az anıldığı da ortadadır. Kadınlardan oluşan kişi unsurlarına bakıldığında onların özelliklerinden ziyade ailesine olan sadıklığı ya da çalışma ortamındaki başarıları söz konusu olur.

Tablo 2. Ümit Romanında Yer Alan Şahıs Kadrosunun Yüzdesi

Romanın olay örgüsünde yeri geldikçe ünlü bilim adamları ve şairlerin (Akan Seri, Filozof Falles, Heinrich Schliemann, Mukagali

Makatayev, Lev Tolstoy, Alfons Daudet, Victor Hugo, Ethel Voynich, Şair Esimjanov, Berlioz, Lesya Hanım, Ethel Mumford, Muhtar Auezov, Puşkin, Abay, Çehov, Beyimbet Maylin, Nietzsche vb.) veciz ifadelerine yer veren hâkim anlatıcı, şahsi düşüncelerini kâğıda dökerken hangi sanatçılardan etkilendiğini de çağrıştırmaktadır.

Yazara göre, toplumdaki bütün insanlar karşılaştığı sıkıntılara dayanması lazımdır. Hayat yolundaki bazı değişimlere direnç gösteremeyenler insana olan şuurunu da kaybedebilir. Bu bakımdan Ümit romanında toplumdaki engelli insanların durumu ve hayat mücadelesinde karşılaştığı sıkıntılar ele alınmıştır.

Romanda ideal insan tipi olarak tasvir edilen eşi Gevher ile çevresindeki arkadaşları romanın sonuna kadar hep iyi olarak anlatılır. Bununla birlikte zengin ve güzel görünüşlü insanların hep iyi olmadığı ima edilir. Hastalar da çocuklar kadar yardıma muhtaç tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâkim anlatıcı, toplumdaki bazı insanların zamanla ekonomik, sosyal ve psikolojik bazı nedenlerle yılgınlık içine düştüğünü ve mücadeleden

vazgeçerek sadece ideallerinden değil, yaşadıkları toplumdan da kaçmayı yeğlediğini doğru bulmaz. Dolayısıyla insanların çevresindeki yakın kişilere zaman ayırmasını önerir. Bununla birlikte sağlığın değerli olduğunu da vurgular. İnsanî ve toplumsal ilişkilerde merhametin önemli olduğunu çağırıştırır. Yazar, olup bitenler karşısında sabırsız insanları öfkeyle eleştirmiş; hasta yatağındaiken kendisine merhamet gösterenlere şükran duygularıyla yaklaşmıştır.

KAYNAKLAR

1. Abdezulı Q. Professor Nemat Kelimbetov jâne qazirgi qazaq ruhaniyatı. Qazaq Ulıtyk Universitetiniñ Habarşysy 4, 3-5. Almaty. 2011.
2. Çetin, N. Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Öncü Kitap Yay. 2009. 304 s.
3. Aktaş, Ş. Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili (Teori ve Uygulama). Ankara: Kurgan Edebiyat Yay, 2013, 220 s.
4. Öztürkçü, H. Odil Yoqubov'un Adalet Menzili romanı üzerine oluşumsal yapısal bir inceleme. Türkologiya 4 (90), 76-103. Türkistan. 2018.
5. Aktulum, K. Metinlerarasılık Görüngüsünde Gerçeklik ya da Metnin Göndergeselliği. Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi 85, 233-256. Ankara/Türkiye. 2018.
6. Kelimbetov, N. Ümit. Aktaran: Gülnar Kara. İstanbul: Selenge Yay. 2010. 197 s.

Ү. Zhiyenbayev, İ. Baktiyaruly. Nemat Kelimbetov'un Ümit Romanında İnsan.

Аңдатпа

Әдебиет тарихы саласындағы зерттеу еңбектерімен қатар «Үміт үзгім келмейді», «Ұлыма хат», «Күншілдік» атты повесттерінің авторы Немат Келімбетовтың «Үміт үзгім келмейді» повестінің оқиға желісі автордың өз өмірінен алынған. Бұл повестте кейіпкерлер суреттелген кезде олардың мейірімді, әділетті, сабырлы, қанағатшыл, жәрдемдесуге дайын тұлғалар екені көрсетілді. Әдеби шығармаларда кейіпкерлердің бейнесі ең маңызды элемент болып табылады. Немат Келімбетовтің «Үміт үзгім келмейді» повесінде сипатталған кейіпкерлердің психологиялық және социологиялық тұрғыдан ортақ және алшақ тұстары бар екені аян. Аталған шығармадағы кейіпкерлердің өзара және қоғаммен байланысын қарастыру барысында кейіпкерлердің қарым-қатынасымен қатар психологиялық оқиғалар желісінде олардың өзге адамдарға қалай әсер ететінін анықтауға көңіл бөлдiк. Зерттеудің тағы бір бағыты - отбасындағы сүйіспеншілік, мүгедектердің мүшкіл жағдайы және қайырымдылық мәселесі. Осы тұрғыда біз автор сипаттаған кейіпкерлердің ерекшелігі мен олардың қоғамдағы орнына тоқталып, романның тақырыбына арқау болған отбасы мүшелері, туыстар, достар мен әріптестердің байланысын әдеби талдау жасау арқылы саралауға тырыстық.

Кілт сөздер: Әдеби шығарманы талдау, психологиялық роман, мінсіз кейіпкер, қоғамдағы мәселелер.

(Жиенбаев Е., Бактиярұлы И. Немат Келімбетовтің «Үміт үзгім келмейді» повесіндегі кейіпкерлер)

Аннотация

Образ героя является одним из главных элементов литературного произведения. В образах героев романа Немата Келимбетова “Надежда можно выделить общие и частные психологические и социологические аспекты их характеристик. В процессе изучения особенностей личности героев романа, мы попытались показать, как взаимоотношения героев и общества оказывают глубокое воздействие на их психологическое состояние. Одним из важных вопросов, рассматриваемых в данной статье является тема любви к семье, к обществу, положение людей с ограниченными возможностями и проблема сострадания. В этой статье мы попытались определить, каким образом автор оценивает концепцию жизни человека, какую роль играет общество в формировании личности человека, дает характеристику членам семьи, родственникам, друзьям, коллегам и фельдшерам в романе.

Ключевые слова: Анализ литературного произведения, психологический роман в казахской литературе, идеальный человек, социальные проблемы.

(Жиенбаев Е., Бактиярұлы И. Литературные герои в повести «Надежда» Немата Келимбетова)